

ეკოლოგიური რეგულირების საბაზრო მექანიზმი და ეკონომიკური ზრდის პრობლემები

მეგი გორგასლიძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
ასოცირებული პროფესორი,
ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი

MARKET MECHANISM OF ECOLOGICAL REGULATION AND PROBLEMS OF ECONOMIC GROWTH

Megi Gorgaslidze

Akaki Tsereteli State University,
Faculty of Business,
Law and Social Sciences, Associate Professor,
Department of Economics,
Academic Doctor of Economics.

ABSTRACT

Economic growth and development is a closely linked process that requires a number of measures to be taken in the country. Such actions often lead to environmental development problems, which are also important for any country.

The economic development of a country sometimes requires high-tech production processes, which leads to environmental pollution. If we consider the pursuit of profit as an economic argument, it will lead to deterioration of the ecological situation and conflict with public interests. The world's economic development has severely damaged the earth's green space, air and water, resulting in the threat of global warming, leading to prolonged hot weather, rising humidity and the spread of disease to vulnerable groups, rising sea levels and major unfavorable infrastructural changes. Economic consequences that significantly reduce human well-being.

In modern Georgia, there are issues of convenient solution of environmental problems, which are not easy to solve and are associated with high costs. In many countries around the world, environmental issues are successfully resolved through environmental investments, tax and credit measures that significantly mitigate the harmful effects of nature. It will bring us some success in regulating these issues, which will mitigate the impact of acute environmental problems on the economy, as without economic growth and development, the development of a country is inconceivable, which we can not refuse because of its special need.

საკვანძო სიტყვები: ეკოლოგიური ნონასწორობა, ეკოლოგიური ინვესტიციები, ეკონომიკური ზრდა, ბუნებრივი გარემოს დაცვა.

„ჩვენ ვიყენებთ ბუნებას მისი ფასეულობის გამო, მაგრამ ვკარგავთ მას, იმიტომ რომ იგი უფასოა.“

ჰავან სუხდევი.

თანამედროვე ეკონომიკა ფლობს უზარმაზარ ტექნიკურ და ტექნოლოგიურ შესაძლებლობებს გარემო ბუნების ათვისებისათვის. ეს პროცესი რომ შეუჩერებლად განვითარდეს, სახეზე იქნება გლობალური ეკონომიკური და ეკოლოგიური კატასტროფა, რომელთანაც გამკლავება შეუძლებელია. მსოფლიოს ცივილიზებული საზოგადოება, დიდი ხანია დაფიქრდა ამ პრობლემის მოგვარებაზე, ცდილობს შეიმუშაოს ხერხები და მეთოდები, რომელთა გამოყენებაც ეფექტურს გახდის ადამიანის არსებობას დედამიწაზე. მთავარი „დამნაშავე“ კი ამ პროცესებში არის დაჩქარებული ეკონომიკური ზრდა სასურველი მიზნების მისაღწევად. ეკონომიკური ზრდა წარმოადგენს საზოგადოების კეთილდღეობის ამაღლებისა და სიმდიდრის დგოვების საშუალებას. ეკონომიკური ზრდა განუყოფელია ეკონომიკური განვითარებისაგან და მოიცავს მრავალფეროვან პროცესს, რომლის საბოლოო შედეგები იწვევს ეკონომიკის სტრუქტურულ ცვლილებებს წინასწარ გამიზნული გეგმების მიხედვით. თუ გათვალისწინებული არ იქნება ქვეყნის განვითარების სპეციფიკა, შეიძლება ჩატარებულმა რეფორმებმა - ეკონომიკურმა ტრანსფორმაციამ ვერ მოგვცეს დადებითი ეკონომიკური ეფექტი და ამას მოჰყვეს დისბალანსი ეკონომიკურ ზრდა-განვითარებასა და ეკოლოგიურ განვითარებას შორის.

ეკოლოგიური ნონასწორობის დასაცავი ღონისძიებებიდან აღსანიშნავია ისეთი ეკონომიკური ბერკეტების გამოყენება, როგორიცაა ეკოლოგიურად დასაშვები წარმოებრივი ტექნოლოგიების დანერგვა, საგადასახადო და საკრედიტო ღონისძიებები, რომლებიც აპრობირებულია უცხოეთში და აქვს მაღალი ეკონომიკური შედეგი.

საინტერესო გამოცდილება აქვთ განვითარებულ ქვეყნებში მოწინავე და ეკოლოგიურად წმინდა ტექნოლოგიების შექმნის ნახალისებისათვის. „აშშ-ში 80-იანი წლებიდან, ფართო გავრცელება პოვა ამ საქმიანობისათვის საინვესტიციო ბანკების მიერ უპროცენტო სესხების გაცემის პრაქტიკამ. მრეწველობისათვის ასეთი ტექნოლოგიების მიწოდების საშუალოდ 40 % ყოველწლიურად ფინანსდება საინვესტიციო ბანკების მიერ. ამ სესხების დაფარვის

გარანტი თვით სახელმწიფოა.“ ასეთ ქვეყნებში კომერციული ბანკებიდან სახელმწიფო გარანტიების საფუძველზე გაიცემა გრძელვადიანი დაბალპროცენტური სესხები,რასაც დიდი წვლილი შეაქვს გარემოს დაცვაში.[1]

თანამედროვეობის საინტერესო ინოვაციას წარმოადგენს გარემოს დაცვის საკითხში „ეკოლოგიური ბანკების“ შექმნა,რაც კიდევ ერთხელ ადასტურებს რომ ბაზარი და ეკოლოგია ერთმანეთთან მჭიდროდ არის დაკავშირებული.ასეთ ბანკებში დანესებული ლიმიტების საფუძველზე ადგილი აქვს გარემოს დაბინძურების დასაბუთებული,დასამუშავი ტექნიკური მაჩვენებლების კომერციულ გაცვლას.ფირმებს შეუძლიათ დაგროვილი,გამოყენებული ნებართვები გაიტანონ ბაზარზე,სადაც მათ სხვა ფირმები შეიძენენ.საბანკო მოგების ჩართვა ამ პროცესში მომგებიანია, რაც გარკვეულ სტმულებს უქმნის ფირმებს,დაიცვან გარემო დაბინძურებისაგან.გარემოს დაბინძურების ლიმიტებით ვაჭრობა აქტუალური საკითხია თანამედროვე ეკონომიკაში. ბაზარზე შესაძლებელია გარიგება დაიდოს ორი ტიპის ფირმებს შორის: ერთნი,რომელთაც შეუძლიათ მცირე დანახარჯებით გარემოს დაბინძურების შემცირება,და მეორენი,რომელთაც ეს საქმიანობა ძვირი უჯდებათ,ამიტომ მზად არიან შეისყიდონ ეს ნებართვები.

აღსანიშნავია, რომ ამ იდეას ყავს,როგორც მომხრეები,ასევე მოწინააღმდეგეები. სკეპტიკურად განწყობილი ადამიანები არ თანხმდებიან „სუფთა ჰაერის და წყლის დაბინძურებას ფულის სანაცვლოდ“,თუმცა მეორე მხარეს მხარეს მოყავს არგუმენტებად ის,რომ ბუნებაში სუფთა წყალიც და ჰაერიც,გარკვეულ ალტერნატივებთანაა დაკავშირებული - ანუ რა დანახარჯების სანაცვლოდ მიიღება ისინი; და ეს აგრეთვე ხელს შეუშლის ტექნოლოგიურ განვითარებას, ცხოვრების დონის ამაღლებას. ამიტომ,საჭიროა დაცული იყოს ოქროს შუალედი.მსოფლიოში განსხვავებული მიდგომებია ამ საკითხთან მიმართებაში: „მდიდარ ქვეყნებს უფრო სუფთა გარემო ხელენიფებათ,ვიდრე ღარიბ ქვეყნებს“- რადგან ყველაფერი ეს დიდ ხარჯებთანაა დაკავშირებული,რომელთა გაღებაც ყველას არ შეუძლია. [2]

ბუნებრივი რესურსების გამაღებულ ათვისებას მოაქვს ეკოსისტემის გაუარესება და სოციალური განვითარების უთანაბრობა. ამიტომ დიდი მნიშვნელობა ენიჭება რესურსების გამოყენების მკვეთრ შემცირებას.თანამედროვეობის მოთხოვნაა დაცული იქნეს ადამიანთა უფლებები და ბუნებრივი გარემო ბაზრებისაგან, უზრუნველყოფილი იქნეს უბრალო ადამიანებისათვის ხელმისაწვდომობა ბუნებრივ რესურსებზე,ფულად კაპიტალზე და ტექნოლოგიებზე,განსხვავებით დიდი კორპორაციებისა და პოლიტიკური ელიტებისაგან და რაც მთავარია,დაცული იქნეს პროდუქციის წარმოების და მოხმარებისას - სოციალურ-ეკოლოგიური სამართლიანობა.[3]

თანამედროვე ენერგეტიკოსების აზრით,კაცობრიობა შეძლებს სათბურის აირების და ნახშირორჟანგის შემცირებას,თუ გამოიყენებს ალტერნატიულ მეთოდებს - განახლებადი ენერგიის წყაროების გამოყენებით.თავის მხრივ,ეკონომისტები ასაბუთებენ,„ნახშირბადის გადასახადის“ შემოღებას და სამთავრობო სუბსიდიების გაუქმებას ნიაღისეული სანავის მოპოვებაზე.თუ ეს პრაქტიკაში ფართოდ დაინერგება,დრო გვიჩვენებს,რომელი იქნება მათ შორის უპირატესი.[4]

გარემოს დაცვის ღონისძიებებიდან აღსანიშნავია აგრეთვე ჯარიმების დანესების მექანიზმი თითოეულ გადაცდომაზე. ამ პროცესის სამართლის სფეროში მოქცევა უნდა მოხდეს დიდი სიზუსტით და საქმის ცოდნით.ამ მექანიზმის დანერგვა ბევრ კითხვებს გასცემს პასუხს, მათ შორის, საქართველოში გიგანტური ჰიდროელექტროსადგურების კასკადის მშენებლობასთან დაკავშირებული პრობლემებიც მონესრიგდება; რამდენადაც ეკონომიკური გათვლებით,ასეთი მშენებლობები მოუხერხებელია, მაშინ ეს პროცესი უნდა შეწყდეს მისი არაეფექტიანობის გამო.თითოეულ ასეთ მცდარ ნაბიჯს ეწირება ჩვენი ქვეყნის უნიკალური ბუნებრივი გარემო,რომლის დაცვაც უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე დროებითი მატერიალური სიკეთე.

განვითარების თანამედროვე ეტაპზე საქართველოში ეკოლოგიური სიტუაცია ძალიან დაიძაბა. აღსანიშნავია,რომ საქართველოში კრიტიკულად იმატებს ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურების მაჩვენებელი - ქვეყნის ოთხი დიდი ქალაქის - თბილისის, ქუთაისის, რუსთავისა და ბათუმის და ასევე რეგიონების მხედვით. სტაციონალურ წყაროებში წარმოქმნილი მავნე ნივთიერებების გაფრქვევის მიხედვით,2019 წლის მონაცემებით,პირველ ადგილზე იყო იმერეთის რეგიონი 30,4 %, სამართალდარღვევების რაოდენობით გარემოს დაცვით სფეროში იმერეთის რეგიონის წილად მოდიოდა 18,7 % კახეთის რეგიონის შემდეგ - 21 %.[5].

დღეს საქართველოში განსაკუთრებით აქტუალური გახდა ჰიდროენერგეტიკის ეკოლოგიური საკითხები. არავინ დაობს ამ დარგის განვითარების მნიშვნელობაზე,მაგრამ მასთან დაკავშირებული მწვავე ეკოლოგიური პრობლემები კი საყოველთაო ინტერესს იწვევს.დაგეგმილი გიგანტური ჰიდროელექტროსადგურების მშენებლობა,განსაკუთრებით მთიან რეგიონებში, შეინიშნავს ასობით ჰექტრობით ტყის ფართობს,გაუქმდება სოფლები,გამოიწვევს მოსახლეობის მასობრივ მიგრაციას; ამასთან ერთად,საქართველო მცირე მინიან ქვეყანას მიეკუთვნება,სავარგული მინების ფართობით ერთ სულ მოსახლეზე შეადგენს 1,43 ჰა მინის საერთო მოცულობიდან.განსაკუთრებით მძიმე ეკონომიკურ შედეგებს მოგვითანს მინის ზედა საფარის დაზიანება.ასეთ მშენებლობას შეეწირება დიდი რაოდენობის მინის ფართობი. აკადემიკოსი ნიკო კეცხოველის აზრით, მინის ზედა ნაყოფიერი შრის

განახლებას, თითოეული დაზიანებული სანტიმეტრის აღდგენას სჭირდება 100 წელზე მეტი დრო. [6]

ეკოლოგიური წონასწორობა რომ აღსდგეს, ამისათვის აუცილებელია სწორი ეკოლოგიური პოლიტიკის შემუშავება, რომლის მიზანი იქნება გარემოს მაქსიმალური დაცვა მავნე ზემოქმედებისაგან.

საქართველოში სხვადასხვა დროს შემუშავდა რიგი კანონებისა, რომელთა მიზანია ეკოლოგიური პრობლემების მოგვარება. ერთ-ერთი ასეთი კანონის თანახმად - საქართველოს კანონი გარემოს დაცვის შესახებ, რომლის მიხედვით, გარკვეული დამატებებით განსაზღვრულია ერთ-ერთი ასეთი პრინციპი: „დამბინძურებელი იხდის“, რომლის მიხედვით საქმიანობის სუბიექტი ვალდებულია აანზღაუროს მის მიერ გარემოსათვის მიყენებული ზიანი. ეს კანონი მიიღეს ჯერ კიდევ 1996 წელს და მას დამატებული აქვს მრავალი შენიშვნები. კანონის ამ ნაწილის ამოქმედების ვადა განსაზღვრულია 2022 წლის პირველი ივლისი. [7] შედარებისათვის, ამ მხრივ არსებობს უცხოური აპრობირებული მიდგომა ბუნების დაცვისათვის, კერძოდ, აშშ - ში რეაგირების გარეშე არ დარჩება არცერთი გადაცდომა: ამ ქვეყანაში საჰაერო ან წყლის რესურსების დაცვის შესახებ კანონის სერიოზული დარღვევები მხოლოდ ერთი დღითაც კი ისჯება 25 000 დოლარამდე ჯარიმის გადახდით, სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის თვალსაზრისით კი 2 წლამდე თავისუფლების აღკვეთით. [1]

ეკოლოგიური კრიზისის თავიდან აცილების მიზნით, აუცილებელია ადამიანსა და ბუნებას შორის გარკვეული სასარგებლო დამოკიდებულება არსებობდეს. ბუნების დამცავი მარეგულირებელი ღონისძიებები არ უნდა ხორციელდებოდეს მხოლოდ სამთავრობო დონეზე. ქვეყნის ეკონომიკური ზრდა-განვითარების პრობლემების მიმართ ინტერესი თანდათანობით ფართოვდება. ეკონომიკური ზრდის შენელების იდეის, ე.წ. „ნულოვანი ზრდის“ მომხრეები [გ.მარკუზე] მოითხოვენ საწარმოო ძალთა განუწყვეტელი ზრდის, წარმოების გაფართოების, ქალაქების რეკონსტრუქციისა და მოსახლეობის რაოდენობრივი ზრდის შეჩერებას, ხოლო თანამედროვეობის დამოკიდებულება ამ პრობლემისადმი ცნობილია ეკონომიკური ზრდის ხარისხობრივ ფაქტორებზე გადასვლით, რადგან ეკონომიკური ზრდა და ბუნებრივი გარემო ყოველთვის არ ეწინააღმდეგება ერთმანეთს [ბ.კომონერი, ბარბარა უორდი, ასოვი]. ეს საქმიანობა შეძლება განხორციელდეს ბუნების დაცვისა და გაუმჯობესების პარალელურად. [8]

ამრიგად, დღეს საქართველოში მთელი სიმწვავეით დადგა ეკოლოგიური პრობლემების მოხერხებულად გადაჭრის საკითხები, რომელთა მოგვარება იოლი არ არის და დაკავშირებულია დიდ დანახარჯებთან. მსოფლიოს მრავალი ქვეყანის გამოცდი-

ლებიდან გამომდინარე, საბაზრო ეკონომიკის კანონების ჩართვა ამ საკითხების დარეგულირებაში გარკვეულ წარმატებებს მოგვითმის, რაც შეარბილებს მწვავე ეკოლოგიური პრობლემების გავლენას ეკონომიკაზე, რამდენადაც ეკონომიკური ზრდა-განვითარების გარეშე წარმოუდგენელია ქვეყნის განვითარება, რომელზედაც უარს ვერ ვიტყვით მისი განსაკუთრებული აუცილებლობის გამო.

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, საქართველოში სასურველად მიგვაჩნია ბუნების დაცვასთან და ეკოლოგიური პრობლემების მოგვარებისათვის, შემდეგი ღონისძიებების გააქტიურება:

➤ გაფართოვდეს კვლევები საქართველოში ბუნებრივი რესურსების გამოყენებასთან დაკავშირებული შესაძლო უარყოფითი შედეგების თავიდან აცილების მიზნით;

➤ გამოყენებული იქნეს უფრო ინტენსიურად საქართველოს კანონმდებლობიდან გამომდინარე „ჯარიმების გადახდევინების მექანიზმი“, როგორც ადგილობრივი, ისე უცხოელი მენარმეების მიმართ;

➤ დაარსდეს ჩვენს ქვეყანაში შიდა ინვესტიციების ბაზაზე „ეკოლოგიური ინვესტიციების ფონდი“, რომელიც დიდ წვლილს შეიტანს ქვეყნის ეკოლოგიის გაჯანსაღების საქმეში;

➤ შეიქმნეს სააქციო საზოგადოებები, რითაც ქვეყნის მოსახლეობას მიეცემა შესაძლებლობა გახდეს, როგორც საკუთარი ბუნებრივი გარემოს მომხმარებელი, ასევე მისი აქტიური დამცველი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. რასათიანი, საზოგადოებრივი სექტორის ეკონომიკა. გამომცემლობა „სიახლე“. თბილისი, 2017 წელი. გვ. 382, 383.
2. გრ.მენქიუ, ეკონომიკის პრინციპები, თბილისი, 2000 წელი, გვ. 285
3. ჰაინრიხ ბიოლის ფონდის მემორანდუმი. რესურსების პოლიტიკა სამართლიანი მომავლისათვის. სამართლიანი მომავლის სტრატეგიები. ლინკი <https://ge.boell.org/sites/default/files/resour...2015/3>, გვ. 7.
4. მწვანე პოლიტიკა და გარემოს დაცვა. <http://greenalt.org/uploads/2013/12> > გვ. 27.
5. გარემოს სტატისტიკა, გარემოს დაცვითი ინდიკატორები. ლინკი <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/73/garemos-statistika>
6. ლ. ბაბილაშვილი, ჰიდროენერგეტიკის განვითარების საკითხები, ჟურნალი „ეკონომიკა“, 2006 წელი. ნომერი 3, გვ. 109.
7. საქართველოს კანონი „გარემოს დაცვის შესახებ“, 1996 წლის 10 დეკემბერი. №519.
8. პ. ლემონჯავა, ბუნების გამოყენების ეკონომიკა. გამომცემლობა „მერიდიანი“. თბილისი, 2014. გვ. 71, გვ. 76.